

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת חיי שרה, תשס"ח
מספר 728מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

חיי שרה – מותה ומורשתה

הספרות החסידית מתורתם של נשיאי חב"ד¹ מציגה את אברהם אבינו ואת שרה אמנו כבעלי שני אפיקי פעילות שונים. אברהם נשא את לפיד האמונה המונותיאיסטית בגאון ובעוז. בהתרחשויות מסוימות העמיד אברהם את חייו מנגד, כשמטרתו האידיאולוגית הייתה להפיץ את בשורת האלוקות על פני תבל, והיא גברה על כל שיקול אחר, ובכלל זה הרצון האינסטינקטיבי העמוק לחיות (תנא דבי אליהו זוטא כה). אברהם נשא את פניו לפזורה האנושית הרחבה במסר אוניברסאלי חוצה עמים, גזעים ותרבויות:² "אב המון גויים נתתיך" (בר' יז:ה) – "אב לכל העולם" (רש"י שם). לא כן שרה אמנו. היא מייצגת את הייחוד היהודי של הבשורה המונותיאיסטית בכללה (כפי שנראה להלן).³

הוויכוח בין אברהם לשרה על גורל ישמעאל ואמו (בר' כ"א) נושא לפי זה תוכן פנימי עמוק. אברהם רצה "להמשיך אלוקות" לכולם, וכאב לו על נשמת ישמעאל, שתיאלץ לנדוד ולא לקבל את האמת והבשורה האלוקית.⁴ אבל שרה חפצה לכנס את כל יכולותיה ולהשקיע את מלוא כוחותיה בתוך ביתה פנימה. היא לא ראתה ייעוד בהפצה אוניברסלית של המסר היהודי, ועיקר תעודתה ומשימתה היו לחנך ולגדל את העם היהודי כראוי, על פי דרישות וציוויים מפורטים הדורשים מבני עמה התנהגות בקדושה יתרה. ישמעאל, שלא היה בנה ולא נכלל בעם היהודי,⁵ לא היה מעניינה.

תורת החסידות הזו מאשרת את האמור במדרש על אודות שרה: "ויאמר א-להים אל אברהם אל ירע בעיניך... כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה", מכאן אתה למד שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות" (מדרש תנחומא [ורשא], שמות, א). החסידות מסבירה שאכן מבחינה מסוימת⁶ שרה הייתה במדרגה גבוהה משל אברהם, ולכן הוטל על אברהם לשמוע בקול שרה. הגמרא במסכת בבא בתרא (נח ע"א) מביאה:

ר' בנאה הוה קא מציין מערתא כי מטא למערתא דאברהם אשכחיה לאליעזר עבד אברהם דקאי קמי בבא א"ל מאי קא עביד אברהם א"ל גאני בכנפה דשרה וקא מעינא ליה ברישיה (= ר' בנאה היה מציין מערות. כשהגיע למערה של אברהם מצא את עבד אברהם שמגיע מן השער. שאל אותו ר' בנאה: מה עושה כעת אברהם? השיב לו אליעזר: הוא מצוי בכתפה של שרה, והיא בודקת לו את [שערות] הראש).

¹ כל מה שייכת להלן הוא מתורתם של אדמורי חב"ד, גם כשננקוט לשון כללית כגון "החסידות".
² ראו סוטה י ע"א: "ויקרא שם ה' א-ל עולם" – מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה כפי כל עובר ושב".

³ לכל האמור להלן ראו: אור התורה (לבעל הצמח-צדק), חיי שרה, ד"ה רבי בנאה, דף קכ, א. ביאור הזוהר (רבי דובער, "האדמו"ר האמצעי"), חיי שרה, יג, ב. לקוטי שיחות (הרבי מליובאוויטש), ח"ה, עמ' 339.

⁴ ראו זהר ח"א (רה, ב): אברהם לא ידענו... לא אשתדל עלן כמה דאשתדל על ישמעאל".

⁵ ולהעיר שרק על עשן, נכד שרה, נאמר שהוא "ישראל מומר" (קידושין יח ע"א) – מה שלא מצינו על ישמעאל!
⁶ כמובן, אי אפשר להתעלם מן העובדה שבפשטות ומרוב הבחינות אברהם נעלה היה משרה, עמד בעשרה ניסיונות קשים, ומעצמו הכיר את בוראו, ויתר המעלות הידועות האמורות באברהם. ובכל זאת מבחינה מסוימת שרה נתייחדה והתעלתה על אברהם.

תורת החסידות מבארת מעשה תמוה זה לפי הפן הפנימי שלו: בדיקת שערות היא אלגוריה לברירת פסולת (השערות יונקות חיות מן הגוף, אך היא כה מועטה, עד שלא חשים כאב בחיתוכן). בספרות הקבלה והחסידות השערות הן משל לסיטואציה שבה יש "חיות" ו"השפעה" אלוקית, אך אפשר שינבע ממנה מה שמכונה בטרמינולוגיה הקבלית-חסידית "יניקה לחיצונים" – השפעת חיות מועטה לכוחות ולא למנטים שליליים. חיות והשפעה זו אינן מושלמות, מפני שהן יכולות להגיע ל"ידיים" בלתי רצויות. עליהן לעבור בדיקה וברירה קפדנית, שלא תהא מהם שום "יניקה לחיצונים". לפי אלגוריה זו, שרה בדקה ב"שערותיו" של אברהם. כלומר שרה היא שוידאה שהשפעתו של אברהם לא תגלוש למחוזות שליליים שאינה אמורה להגיע אליהם.

דווקא שרה היא שבוררת אפוא את ההשפעה של אברהם שלא תנבע ממנה השפעה שלילית, "יניקת החיצונים". היכולת שלה להבטיח שהשפעתו וכוחותיו של אברהם יגיעו ליעדם המתוכנן והתכליתי נובעת מכך שהיא נמצאת במדרגה רוחנית גבוהה משלו. כך מתבהרות גם שתי האמירות דלעיל: שאברהם טפל לשרה בנביאות, וששרה מבטאת יותר מאברהם את הייחוד היהודי. הכול נובע מנקודה אחת: מבחינה מסוימת שרה נמצאת במדרגה רוחנית נעלה יותר – הייחוד הישראלי. אכן, שרה הצליחה להשפיע על אברהם שינתב "את כל אשר לו ליצחק" (בר' כה:ה) – שהשפעתו הרוחנית ומלוא הטנא של כוחותיו יעברו להמשך היהודי.

על יסוד הסבר זה מבאר הרבי מליובאוויטש (לקוטי שיחות, חט"ו, עמ' 145) ביאור נפלא על שאלה קשה מאוד: כבר כאלף שנה נוהגים שמות פרשיות השבוע במתכונתם הנוכחית, פחות או יותר.⁷ בדרך כלל שמה של הפרשה נקבע לפי המילים הראשונות שלה, אולם אפשר למצוא קשר בין שם הפרשה לתוכנה. בכל מקרה יהא מוזר ותמוה בעינינו כאשר שם הפרשה עומד בניגוד מוחלט לתוכנה. דוגמה לכך נמצאת בפרשתנו; צמד המילים "חיי שרה" מביע ומצייר בעיני רוחנו את חייה של שרה, אך בפרשה אנו קוראים כבר בראשיתה על מותה של שרה. יתר על כן: יש מוות ויש מוות. כאשר לאחר מותו של האדם בן זוגו ובניו שומרים בהקפדה על זכרו, כאשר הדברים שעליהם חלם ובהם עסק כל ימיו מתגשמים, הרי המת נוכח הוא במידת מה לפנינו. אבל פרשת "חיי שרה" סותמת, לכאורה, את הגולל סופית על שרה אמנו.

שלושה אלמנטים חשובים שזורים כחוט השני בפרשה זו, וכולם מביעים בפשטות נקודה אחת – שרה איננה: א. הפרשה מספרת על ההתעסקות בקבורתה. ב. היא מספרת על נישואי יצחק עם רבקה, ועל שיצחק התנחם אחרי מות אמו באשתו (כד:סז, וברש"י). ג. אברהם זונח, לכאורה, את זכר אשתו ונושא אישה חדשה (כה:א).⁸

וכך מבאר זאת הרבי מליובאוויטש: המדד האמיתי לבחון אם האדם אכן "חיי", שהוא עודו נוכח כאן, הוא באמצעות בדיקת הנוכחות של זכר האדם: האם מורשתו נושמת, מתפתחת והולכת גם אחרי מותו. לפי ביאור זה, התורה בפרשת "חיי שרה" באה לומר: נכון שפיזית שרה מתה בפרשה זו, אבל למעשה, בעומק העניין, דווקא בפרשה זו רואים שהיא עדיין "חיה". שרה עודנה נוכחת. המורשת מוסיפה להתפתח, ויש המשך ונוכחות לפעילותה בחייה. רואים זאת בשלושת האלמנטים האלה:

א) בתחילת הפרשה מסופר על קניין מערת המכפלה לשם קבורת שרה. מערת המכפלה, לפי חז"ל (עירובין נג ע"ב), היא מקום קבורת אבות המין האנושי – אדם וחווה. רכישת מקום זה עבור שרה וצאצאיה מעידה על מרכזיות העם היהודי בהווה האנושית.

ב) נישואי יצחק מעלים דגש נוסף בייחודו של העם היהודי. אברהם אינו נותן ליצחק להינשא אפילו לא לבתו של אליעזר עבדו, שהיה לפי המדרשים "דולה ומשקה מתורת רבו" (רש"י, בר' טו:ב). למרות מעלותיו הרבות אברהם אומר לו "בני ברוך ואתה ארור, ואין ארור מידבק בברוך" (רש"י, בר' כד:לט).

ג) גם נישואיו השניים של אברהם אינם מבטאים את כלותה של מורשת שרה בקרב משפחת אברהם. להפך, הם מדגישים ששרה עדיין נוכחת מלוא הנוכחות, שמורשתה חיה ונושמת בתוככי העולם הפנימי של אברהם: "את כל אשר לו", מספרת התורה, הוא נותן ליצחק, "ולבני הפילגשים (הבנים של הנשים החדשות שנשא אברהם אחר מות שרה)... נתן אברהם

⁷ השמות מופיעים בסידור ר' סעדיה גאון ובסדר התפילה של הרמב"ם – ראו, לדוגמה, רמב"ם, הל' תפילה, פי"ג.
⁸ לאלמנט אחר – סיפור תולדותיו של ישמעאל, שגורש בידי שרה ולאחר מותה "עלה לכותרות" – לא נכנסנו כאן, מפני שהדברים חורגים מן המסגרת.

מתנות וישלחם מעל יצחק בנו". אברהם שומר אפוא מכל משמר על מורשתה, בשורתה ותעודתה – שימור הייחוד היהודי.

מנחם מענדל ברונפמן
לוד

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
כתובתנו באינטרנט: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha/>